

2) членів РН за посадою – директори НДІ (професори Трефільєв І.О., Супруненко О.І. та уповноважений СГІ (Вітязь І.М.); 3) членів РН за запрошенням із числа видатних членів та спеціалістів (професори Сушкевич А.К. (математичні науки), Кацевалов А.С. (історія, філософія), інженер Короленко В.Г. (електрогосподарство).

За розпорядженням німецького командування від 31 серпня 1942 р. усі діючі НДІ м. Харкова, що підпорядковувалися НТУ, були передані до Wi-Kdo – Управління НДІ. Відповідно значно скоротився штат НТУ. У той же час, наказом по НТУ від 25 вересня 1942 р., на 1 квартал 1943 р. був затверджений план основних робіт у галузі сільського господарства у вигляді консультацій та експертиз із реставрації рисунків усіх основних сільськогосподарських машин, поліпшення їх конструкції та розробка зчіпок для нових марок тракторів німецького виробництва (Крамаренко Л.П.); у галузі хімічної промисловості та хімії сільського господарства (Кузнецов М.І., Пищемука І.С.), а також з методології питань фахової середньої та вищої освіти (Мищенко І.О., Беляков, Столяров Я.В., Соболев В.Г., Крамаренко Л.П., Кузнецов М.І., Пищемука І.С.).

Таким чином, окупаційна влада відводила провідну роль науковому потенціалу України і ретельно розробляла план її всебічної експлуатації.

ВІДДІЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК АН УРСР: З ІСТОРІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ СТРУКТУРИ

Кучер В.І.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Відомо, що ученим Національної академії наук України належить вагома заслуга досить ефективного і результативного впровадження новітніх дослідницьких напрацювань у сільськогосподарське виробництво. В даному контексті, на наш погляд, потрібно звернутися до історичного минулого, коли Академія наук УРСР зробила вагомий внесок у складний процес нагромадження знань, забезпечення розвитку сільського господарства. Відсутність центрального координуючого органу в аграрній галузі спонукали Президію АН до організації окремої структури – Відділу сільськогосподарських наук, до складу якого увійшли цілий ряд існуючих і новоутворених установ, що займалися науково-дослідною роботою в аграрній галузі.

Особливо це було важливо в умовах, коли держава доклала знань до відбудови і розвитку зруйнованого німецькими окупантами сільського господарства.

На початку 1945 р. Президія АН УРСР на своєму засіданні розглянула питання щодо організації в структурі академії цілого ряду науково-дослідних установ, які б вирішували завдання наукового забезпечення розвитку сільського господарства республіки, піднесення продуктивності усіх його галузей. З метою реалізації цього надзвичайного важливого питання Президія АН УРСР

20 квітня 1945 р. ухвалила постанову про утворення Комісії з організації Відділу сільськогосподарських наук. До її складу увійшли відомі учені: академіки М.М. Гришко (голова), О.І. Душечкін, члени-кореспонденти – міністр сільського господарства В.Ф. Старченко, П.А. Власюк, П.С. Погребняк, Я.В. Ролла, Л.І. Рубенчик, професор О.П. Маркевич [1].

У серпні 1945 р. Президія АН УРСР розглянула пропозиції Комісії щодо утворення в структурі АН Відділу сільськогосподарських наук у складі цілого ряду нових дослідних установ: 1. Інституту ґрунтознавства (на базі Лабораторії ґрунтознавства та відділу мікробіології ґрунтів Інституту мікробіології АН); 2. Інституту фізіології рослин і агрохімії (на базі відділу фізіології рослин Інституту ботаніки АН); 3. Інституту ентомології, паразитології і фітопатології (на базі відділів ентомології і паразитології Інституту зоології АН); 4. Інституту генетики та селекції (на базі відділів генетики і селекції Інститутів зоології та ботаніки); 5. Інституту рослинництва (на базі існуючого Інституту соціалістичного землеробства Народного комісаріату земельних справ); 6. Інституту лісівництва (на базі відділу екології та дослідного лісництва АН); 7. Інституту сільськогосподарської механіки (на базі Лабораторії сільськогосподарського машинобудівництва та проблем сільськогосподарської механіки) Відділу технічних наук АН УРСР.

Комісія звернулася з проханням до Президії АН УРСР увести до складу майбутнього Відділу сільськогосподарських наук академіків: Т.Д. Лисенка, А.О. Сапегіна, В.П. Поспелова, О.Н. Соколовського, М.М. Гришка, О.І. Душечкіна, В.Я. Юр'єва; членів-кореспондентів: Є.В. Зверезомб-Зубовського, В.Ф. Старченка, П.А. Власюка, П.М. Василенка, П.С. Погребняк, П.О. Свириденка, Я.С. Модилевського, М.Г. Попова. Комісія просила Президію АН звернутися до Раднаркому УРСР з клопотанням про дозвіл на проведення додаткових виборів до складу Академії наук дійсних членів і членів-кореспондентів за спеціальностями: рослинництво, агрофізіологія, сільськогосподарська механіка, селекція рослин, генетика, лісівництво (дійсних членів); ґрунтознавство, рослинництво, агрохімія, фітопатологія, паразитологія, селекція рослин, селекція тварин, технологія та первинна переробка сільськогосподарської продукції (членів кореспондентів).

На своєму засіданні Президія АН УРСР 24 серпня 1945 р. ухвалила рішення про утворення Відділу сільськогосподарських наук у складі установ: Інститут фізіології сільськогосподарських рослин і агрохімії, Інститут генетики і селекції, Інститут ентомології і фітопатології, Інститут лісівництва. Було прийнято рішення до складу Відділу перевести з Відділу технічних наук АН – Лабораторію машинобудівництва та сільськогосподарської механіки, з Відділу біологічних наук – Лабораторію ґрунтознавства та Ботанічний сад.

Рішенням Президії АН передбачалося фінансування науково-дослідних установ Відділу сільськогосподарських наук, забезпечення устаткуванням експериментальних баз, надання нових і розширення існуючих приміщень, забезпечення відповідними кадрами [1, с. 31].

Президент АН УРСР, академік О.О. Богомолець 4 вересня 1945 р.

надіслав до Раднаркому УРСР доповідну записку «Про необхідність утворення в системі Академії Відділу сільськогосподарських наук». У доповідній наголошувалося, що Академія наук впродовж ряду років вела наукові дослідження різних проблем у багатьох галузях сільського господарства. Однак сільськогосподарські наукові підрозділи були зосереджені в різних інститутах усіх чотирьох відділів Академії і дослідження не мали системного характеру.

У доповідній зазначалося, що у складі Академії працює багато відомих учених сільськогосподарської науки: А.О. Сапегін, М.М. Гришко, О.І. Душечкін, О.Н. Соколовський, В.П. Поспелов, В.Я. Юр'єв, Т.Д. Лисенко. Постала необхідність утворити Відділ сільськогосподарських наук у складі Академії, «який би став центром сільськогосподарських наук на Україні в часи відновлення й подальшого розвитку сільського господарства. Первісну базу для цього Академія вже має» [2].

Академік О.О. Богомолець зазначав у доповідній, що Президія АН двічі розглядала питання щодо утворення сільськогосподарського відділу й прийняла рішення звернутися до Ради Народних Комісарів з проханням дозволити його організувати.

До доповідної записки додавалися відповідні рішення і проекти: 1. Ухвала Президії АН УРСР від 24 серпня 1945 р. 2. Проект-постанови РНК УРСР про дозвіл АН УРСР організувати Відділ сільськогосподарських наук. 3. Проект структури й штатів чотирьох нових установ Відділу сільськогосподарських наук Академії наук УРСР [1].

Варто зауважити, що ініціативи керівного складу Президії Академії наук УРСР мали цілком реальне підґрунтя для організації спеціального наукового підрозділу з огляду на нагальну необхідність наукового забезпечення розвитку зруйнованого сільськогосподарського виробництва, піднесення продуктивності колгоспів і радгоспів з метою продукування ними максимальної кількості продуктів харчування в усіх галузях сільського господарства. В даному контексті дивує робота бюрократичного апарату найвищих державних і партійних органів. Лише 20 жовтня 1945 р. Рада Народних Комісарів УРСР і Центральний комітет КП(б) України видали постанову «Про організацію в складі АН УРСР Відділу сільськогосподарських наук». Утворення останнього обґрунтовувалося необхідністю «всбічного і повного вирішення теоретичних питань пов'язаних з підвищенням родючості ґрунту, створенням нових більш урожайних культур, розробкою ефективною системою живлення рослин, а також для розв'язання завдань сільськогосподарського машинобудівництва і тракторобудівництва» [3].

Було остаточно визначено наукові установи, що мали входити до складу Відділу сільськогосподарських наук: Інститут фізіології сільськогосподарських рослин та агрохімії, Інститут генетики і селекції, Інститут ентомології і фітопатології, Інститут лісівництва. Відділу підпорядковувалися ряд існуючих в системі академії наукові установи: Ботанічний сад, Лабораторія ґрунтознавства, Лабораторія сільськогосподарського машинобудівництва та проблем сільськогосподарської механіки.

Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У зобов'язували Президію АН внести зміни в структуру Академії, затверджену ще в липні 1944 р. Президії також доручилося опрацювати та подати до затвердження Державною штатною комісією при Раднаркомі СРСР штатні розписи Відділу сільськогосподарських наук та новоутворених підпорядкованих йому науково-дослідних установ. Згідно даної постанови Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У зобов'язували виконком Київської міськради депутатів трудящих надати Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР приміщення для науково-дослідних установ, а також забезпечити житлом наукових співробітників Відділу, які будуть запрошені для роботи до м. Києва, виділивши відповідну кількість квартир в будинках, що відбудовувалися в столиці УРСР. Постанову підписали Голова Раднаркому УРСР М.С. Хрущов і секретар ЦК КП(б) У Д.С. Коротченко [4].

На наш погляд, про велике значення та очікування результатів роботи від новоутвореного Відділу сільськогосподарських наук, свідчить виступ члена президії АН, директора Ботанічного саду Академії наук УРСР М.М. Гришка на грудневій 1945 р. сесії АН УРСР. Зокрема, він наголосив, що «науково-дослідні інститути, сільськогосподарські станції, десятки кафедр при сільськогосподарських вузах і тисячі колгоспних хат-лабораторій виконували незлічені дослідження з найрізноманітніших питань сільського господарства, збагачуючи конкретним матеріалом нашу передову сільськогосподарську науку, сміливо і широко запроваджуючи її досягнення в сільськогосподарське виробництво» [5].

М.М. Гришко зупинився на завданнях, що їх ставили керівники уряду і компартії перед ученими у справі розвитку сільськогосподарського виробництва, забезпечення продуктами харчування населення, армії у складний для країни воєнний і повоєнний час.

У першу чергу, завдання полягало в розробці теоретичних проблем, що їх неспроможні були розв'язати окремі галузеві інститути й дослідні станції. Важливо було, як вимагав голова Ради Народних Комісарів М.С. Хрущов, сміливо експериментувати та напрацьовувати нові методи й принципи і проводити всебічні і глибокі теоретичні дослідження. Це цілком зрозуміло, тому що подальші успіхи сільськогосподарської практики можливі лише тоді, коли теоретичні дослідження будуть випереджувати практику і окреслюватимуть перспективу розвитку сільського господарства.

Як показав досвід, утворення Відділу сільського господарства в системі Академії наук УРСР було далекоглядною ініціативою Президії АН, підтриманою урядовими і партійними органами УРСР. Успіхи досягнуті науковцями Відділу сільськогосподарських наук стали ваговим теоретичним підґрунтям і практичною базою організації Української академії сільськогосподарських наук. Це тема окремого дослідження.

Джерела та література

1. *Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956)*: зб. док. і матеріалів; упоряд. В. А. Вергунов, З. П. Кірпаль, Н. І. Семчук [та ін.]; за ред. М. В. Зубця. – К.: Аграрна наука, 2008. – С. 29.
2. *Сільське господарство УРСР та його наукове забезпечення у 1940–1946 роках*: зб.

док. і матеріалів / упоряд. М. В. Присяжнюк, В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська [та ін.] ; за ред. М. В. Присяжнюка. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – С. 597.

3. *ЦДАВО* України, ф. 2, оп. 7, стр. 2148, арк. 4.

4. *Вергунов В. А.* Сільськогосподарська дослідна справа в Україні. Від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2012. – С. 327.

5. *Гришко М. М.* Про організацію Відділу сільськогосподарських наук в системі АН УРСР / М. М. Гришко // Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956) : зб. док. і матеріалів / упоряд. В. А. Вергунов, З. П. Кірпаль, Н. І. Семчук [та ін.] ; за ред. М. В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2008. – С. 37.

ІСТОРИЧНІ МОМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРОБІОЛОГІЇ: кінець XIX – початок XX ст.ст.

Левчук Р.Ю.

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди» (м. Переяслав-Хмельницький Київської області)*

Застосування методів математичної статистики в науках про живу природу має вже більш ніж вікову історію. Поява і поширення ЕОМ сприяло їх подальшому розвитку і значно розширило коло дослідників, що використовують математичні методи при обробці експериментальних даних. Нові завдання сільськогосподарської науки, пов'язані з переходом до економічних методів господарювання, впровадження інтенсивних технологій в землеробстві і тваринництві поза сумнівом підвищують роль математичних методів.

У кінці XIX ст. і першій половині XX ст. агрономічна наука збагатилась науковими розробками О.В. Советова (1826–1901), Д.І. Менделєєва (1834–1907), К.А. Тімірязєва (1843–1920), І.О. Стебута (1833–1923), К.К. Гедройца (1872–1938), В.Р. Вільямса (1863–1939), Д.М. Прянішнікова (1865–1948), М.І. Вавілова (1887–1943), М.М. Тулайкова (1875–1938) та багатьох інших.

До вирішення задач, що виникали у проведенні досліджень в галузі сільськогосподарської дослідної справи, залучалися і вчені у галузі математичної статистики та теорії ймовірностей початку XX ст. (Марков А.А., Чупров О.О., Єрмаков В.П., Орженцький Р.М. та ін.).

В.Й. Красніцький у своїх публікаціях звертає увагу на історичний аналіз процесу впровадження математичних розділів та методологій у сільськогосподарську освіту країни. Його новизна полягає в розробці проблеми застосування математичних методів в агрономічних дослідженнях, яка на сьогодні в історичних наукових дослідженнях є не досить розкритою. На основі комплексного аналізу проблеми систематизовані теоретичні засади та методологічні принципи використання математичних методів в агрономічних дослідженнях, що дозволило на їх основі побудувати цілісну картину процесу становлення та історичного розвитку математичних методів до початку впровадження математичного моделювання для потреб агрономії.